

Lectio XXIV. Coniunctivus w zdaniach głównych

1. **CON. POTENTIALIS (możliwości)** – wyraża czynność, którą osoba mówiąca uważa za możliwą do urzeczywistnienia. Jako przeczenie występuje *non*.

a) dla teraźniejszości – con. praesentis:

Quid sit pace dulcius – Cóż mogłoby być miłszego nad pokój?

b) dla wyrażen ogólnych, nieosobowych – con. imperfecti:

Inter milites haud facile discerneres ducem – Wśród żołnierzy nie łatwo mógłbyś rozpoznać wodza.

c) dla przeszłości – con. perfecti:

Quis hoc crediderit? – Któż byłby w to uwierzył?

2. **CON. IRREALIS (nierzeczywistości)** – wyraża czynność, którą osoba mówiąca uważa za niemożliwą do urzeczywistnienia. Jako przeczenie występuje *non*.

a) dla teraźniejszości – con. imperfecti:

Sine amicis vita tristis esset – Bez przyjaciół życie byłoby smutne (= ale nie jest, gdyż mówiący posiada przyjaciół).

b) dla przeszłości – con. plusquamperfecti:

Quid hominum vita sine doctrina esse potuisset? – Czymże mogło być życie ludzkie bez nauki?

3. **CON. DUBITATIVUS (wątpliwości)** – wyraża niepewność i powątpiewanie w pytaniach. Jako przeczenie występuje *non*.

a) dla teraźniejszości – con. praesentis:

Quid faciam? Quo me vertam? – Cóż mam robić? Dokąd mam się zwrócić?

b) dla przeszłości – con. imperfecti, np.

Quid facerem? Quo me verterem? – Cóż miałem robić? Dokąd miałem się zwrócić?

4. **CON. OPTATIVUS (życzenia)** – wyraża życzenie mówiącego. Życzenie, wprowadzane najczęściej przez *utinam* (oby), może być możliwe lub niemożliwe do spełnienia. Jako przeczenie występuje *ne*.

1) życzenia możliwe do spełnienia:

a) dla teraźniejszości – con. praesentis:

Vivat! – Niech żyje! *Utinam falsus vates sim!* – Obym był fałszywym prorokiem!

b) dla przeszłości – con. perfecti:

Utinam haec dixerit quispiam – Oby to był ktoś powiedział.

Utinam pater meus ibi adfuerit – Żeby tak mógł być tam mój ojciec.

2) życzenia niemożliwe do spełnienia:

a) dla teraźniejszości – con. imperfecti:

Utinam Cicero viveret! – Oby żył Ciceron! (= ale nie żyje ⇒ Szkoda, że Ciceron nie żyje!)

b) dla przeszłości – con. plusquamperfecti:

Utinam illo tempore vixissem! – O, gdybym był żył w tamtych czasach! (= ale nie żyłem ⇒ Szkoda, że nie żyłem w tamtych czasach!)

5. **CON. CONCESSIVUS (przyzwolenia)** – wyraża ustępstwo i przyzwolenie. Na język polski tłumaczymy przez zdanie przyzwalające ze spójnikami *chociaż*, *jakkolwiek*. Jako przeczenie występuje *ne*.

a) dla teraźniejszości – con. praesentis:

Omnia possideat, non possidet aera Minos – Chociaż posiadłby Minos wszystko, nie posiada jednak powietrza (przestworzy).

b) dla przeszłości – con. perfecti:

Fueris sane tribunus plebis: quo iure haec dixisti? – Chociażbyś był wówczas trybunem ludowym, jakim prawem powiedziałeś to?

6. **CON. HORTATIVUS (zachęty)** – wyraża wezwanie dla 1 os. pl. – tylko w con. praesentis. Jako przeczenie występuje *ne*.

Gaudeamus! – Radujmy się! *Amemus patriam!* – Kochajmy ojczyznę!

7. **CON. IUSSIVUS (rozkazu)** – najczęściej dla III osoby sg. i pl., niekiedy też dla II os. sg. i pl. (w funkcji imperativu) – tylko w con. praesentis. Jako przeczenie występuje *ne*.

Audiat et altera pars! – Niech zostanie wysłuchana i druga strona!

Quidquid agis, prudenter agas et respice finem! – Cokolwiek czynisz, czyń roztropnie i patrz końca!

8. **CON. PROHIBITIVUS (zakazu)**. Występuje z *ne*.

a) dla III os. – con. praesentis:

Hoc ne faciat! – Niech tego nie robi!

b) dla II os. – con. perfecti:

Hoc ne feceris! – Nie rób tego!

KIEDY NON A KIEDY NE?

- **Non** jest przeczeniem dla tzw. postawy rozumu, a więc dla **con. potentialis, irrealis i dubitativus**.
- **Ne** jest natomiast przeczeniem dla tzw. postawy woli, a więc dla **con. optativus, concessivus, hortativus, iussivus i prohibitivus**.

1. *Amemus patriam, pareamus senatui. (Cic.) Cedant arma togae!*
2. *Ne timeamus neve desperemus de salute.*
3. *Valeant cives mei, sint beati!*
4. *Sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium princeps; at est bonus imperator. (Cic.)*
5. *Utinam tam facile vera invenire possim, quam falsa convincere.*
6. *Quod sentimus, loquamur; quod loquimur, sentiamus: concordet sermo cum vita. (SEN.)*
7. *Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat? (Petroniusz)*
8. *Qui voluptatibus ducuntur, ne attingant rem publicam!*
9. *Ars utinam mores animumque effingere posset! (MART.)*
10. *Utinam temporibus antiquis vixissem!*
11. *De me nihil timueris. (Cic.)*
12. *Sine ulla dubitatione confirmaverim eloquentiam rem esse omnium difficillimam (Cic.)*
13. *Utinam is essem quem tu me existimas!*
14. *Tu mihi sola places: placeam tibi, Cynthia, solus! (Propercjusz)*
15. *Neminem cito laudaveris; neminem cito accusaveris; semper puta te coram diis testimonium dicere. (SEN)*
16. *Naturam expellas furca, tamen usque recurret.*
17. *Id agamus ut meliorem vitam sequamur quam vulgus. (SEN.)*

18. Sapientia mea utinam digna esset opinione vestra. (Cic.)
19. Dum inter homines sumus, colamus humanitatem! (SEN)
20. Quis possit fallere amantem?
21. Utinam populus Romanus unam cervicem haberet! (Kaligula)
22. Vivamus, mea Lesbia, atque amemus! (Katullus)
23. Bella gerant alii, Protesilaus amet!
24. Ne difficilia optemus!
25. Illud utinam ne vere scriberem. (Cic.)
26. Quid facies, facies Veneris si veneris ante?
Ne sedeas, sed eas, ne pereas per eas.
27. Ódi té, quia béllus és, Sabélle.
Res est putida bellus et Sabellus.
Bellum denique malo, quam Sabellum.
Tabescas utinam, Sabelle belle! (MART.)
28. Meminerimus etiam adversus infimos iustitiam esse servandam. (Cic.)
29. Est, ut dicis, Cato; sed fortasse dixerit quispiam tibi propter opes et copias et dignitatem
tuam tolerabiliorem senectutem videri, id autem non posse multis contingere. (Cic.)
30. Moriamur, milites, et morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones. (Liv.)
31. Nulli, Thai, negas, sed si te non pudet istud,
Hoc saltem pudeat, Thai, negare nihil. (MART.)
32. Pater noster qui in caelis es sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua
sicut in caelo et in terra, panem nostrum cotidianum da nobis hodie et dimitte nobis debita
nostra sicut et nos dimisimus debitoribus nostris et ne inducas nos in temptationem, sed
libera nos a malo. (Ev. Matth. 6.9-6.13)